

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 listopada 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Jan Kremer
Sędziowie:	SSA Wojciech Kościołek SSA Anna Kowacz- Braun
Protokolant:	st.sekr.sądowy Katarzyna Wilczura

po rozpoznaniu w dniu 9 listopada 2012 r. w Krakowie na rozprawie
sprawy z powództwa małoletnich D. D. i O. D. reprezentowanych przez przedstawiciela ustawowego G. D.
przeciwko (...) S.A. w W.

o zapłatę

na skutek apelacji strony pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach

z dnia 31 maja 2012 r. sygn. akt I C 2128/11

1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

a). w punktach I.1., III.1. oddala powództwo o odszkodowanie

w kwocie 15 000 zł , w każdym z tych punktów;

b). w punktach I.2., III.2. zasądzone tam kwoty „90 000 zł” zastępuje kwotami 70 000 zł (siedemdziesiąt tysięcy złotych);

c). w punkcie VI kwotę 11 286 zł zastępuje kwotą 7 536zł (siedem tysięcy pięćset trzydzieści sześć złotych);

2. oddala apelację w pozostałej części;

3. nie obciąża powodów kosztami postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt I ACa 1018/12

UZASADNIENIE

wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 9 listopada 2012 r.

Małoletnich powodowie: O. D. i D. D. działający przez przedstawiciela ustawowego – matkę G. D. wnieśli o zasądzenie od pozwanego (...) S.A. w W. na ich rzecz następujących kwot:

- po 80.000 zł. tytułem odszkodowania,
- po 135.000 zł. tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę,
- po 500 zł. tytułem renty od dnia 1 października 2010 r., płatnej do 10 każdego następującego po sobie miesiąca z ustawowymi odsetkami od 11 dnia każdego miesiąca począwszy od października 2010 r. do dnia zapłaty.

Powodowie wnieśli także o zasądzenie kosztów postępowania.

Na uzasadnienie powodowie podali, że ich ojciec P. D. zginął w wypadku drogowym, który miał miejsce 26 września 2010 r. w miejscowości D.. Strona pozwana ponosi odpowiedzialność z tytułu umowy obowiązkowego ubezpieczenia cywilnego zawartej ze sprawcą wypadku; stosownie do treści art. 34 ust. 1 i art. 19 ust. 1 ustawy z 22 maja 2003r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych.

Pozwane (...) S.A. w W. wniosło o oddalenie powództwa oraz zasądzenie kosztów procesu.

Pozwany przyznał, że przyjął odpowiedzialność gwarancyjną za sprawcę wypadku jednakże wypłacone powodom kwoty tytułem zadośćuczynienia oraz przyznane i wypłacane co miesiąc renty są odpowiednie do doznanej przez powodów krzywdy.

Wyrokiem z dnia 31 maja 2012 r. Sąd Okręgowy zasądził od strony pozwanej na rzecz każdego z powodów po: 15 000 zł tytułem odszkodowania; 90 000 zł tytułem zadośćuczynienia; renty w wysokości po 150 zł miesięcznie liczonej od października 2010 r. do maja 2012 r. z odsetkami ustawowymi od 11 dnia każdego następującego po sobie miesiąca; renty w wysokości po 330 zł miesięcznie płatnej do 11 każdego miesiąca począwszy od czerwca 2012 r., z ustawowymi odsetkami na wypadek uchybienia terminowi płatności; oddalił powództwa powodów w pozostałej części; nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Kielcach od powodów po 5 643 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych; nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Kielcach od strony pozwanej kwotę 11 286 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych; wzajemnie zniósł między stronami koszty zastępstwa procesowego.

Orzeczenie to Sąd Okręgowy poprzedził następującymi ustaleniami:

W dniu 26 września 2010 r. w godzinach wieczornych w miejscowości D. w gminie M. miał miejsce wypadek drogowy, w którym zderzyły się czołowo dwa samochody osobowe. W wyniku tego zdarzenia pięć osób, w tym ojciec powodów – P. D., poniosło śmierć na miejscu.

Wszczęte w tej sprawie i przeprowadzone śledztwo, z uwagi na śmierć osoby wyłącznie odpowiedzialnej za zdarzenie – kierującego pojazdem, w którym pasażerem był P. S. W., postanowieniem z dnia 14 marca 2011 r. zostało umorzone.

Pozwane (...) S.A. w W., ubezpieczyciel mający zawartą umowę obowiązkowego ubezpieczenia cywilnego z kierującym pojazdem S. W., uznało swoją odpowiedzialność i w wyniku postępowania likwidacyjnego wypłaciło powodom po 10.000 zł. tytułem zadośćuczynienia oraz po 180 zł. miesięcznie tytułem renty alimentacyjnej i odmówiło wypłaty świadczeń w większej wysokości.

W chwili śmierci P. D. powód D. D. miał 8 lat, a powódka O. D. 7 lat.

W marcu 2007 r. między rodzicami powodów nastąpił rozkład pożycia małżeńskiego, a w październiku tegoż roku orzeczono między nimi rozwód.

Wykonywanie władzy rodzicielskiej nad małoletnimi D. D. i O. D., zostało powierzone obojgu rodzicom, a miejsce ich pobytu ustalono w każdorazowym miejscu zamieszkania matki. Obowiązek alimentacyjny P. D. ustalono wyrokiem rozwodowym w ten sposób, że na rzecz każdego z dzieci zasądzone zostały od niego kwoty po 350 zł. miesięcznie.

Powodowie nie uczestniczyli w konfliktach pomiędzy rodzicami natomiast źle znieśli wyprowadzkę ojca – mieli wówczas 4 i 3 lata.

Relacje P. D. z powodami były bardzo dobre. Zamieszkiwali od siebie w odległości 4 km, w różnych miejscowościach. P. D., kiedy miał czas, poświęcał go dzieciom. Do grudnia 2007r. odwiedzał je często. Po tym czasie widywał się z nimi raz w miesiącu. Zanim poszły do szkoły, jeżeli ojciec nie odwiedzał ich w domu, dzieci jechały do ojca na weekend raz w miesiącu. Powodowie chętnie jeździli do ojca, spędzali z nim również święta i uczestniczyli w spotkaniach rodzinnych ze strony ojca. P. D. pamiętał o urodzinach dzieci i innych uroczystościach, takich jak imieniny, święta, czy mikołajki.

P. D. nie miał stałego zatrudnienia, pracował „na czarno”, jako pracownik budowlany w delegacjach. W sezonie letnim miał bardzo wiele prac, do domu wracał co tydzień lub dwa, osiągał wówczas dochody na poziomie 3.000 – 4.000 zł. miesięcznie. W pozostałym okresie miał mniej pracy, w okresie zimowym przez 2 – 3 miesiące zazwyczaj nie pracował. W październiku 2010 r. P. D. miał podjąć legalną pracę w firmie, w której pracował „na czarno”.

Od marca 2008 r. P. D. nie alimentował dzieci, jednak kupował im ubrania i przybory szkolne, wyprawkę do szkoły za 1000 zł. i ubrania za podobną kwotę. Ponadto przywoził dzieciom paczki z owocami i słodyczami.

Decyzją z dnia 27 października 2009 r. powodom zostały przyznane świadczenia z funduszu alimentacyjnego w wysokości orzeczonej w wyroku rozwodowym.

Część akcji ratunkowej po wypadku z dnia 26 września 2010 r., w którym zginął P. D., powodowie widzieli z okna swojego domu, wychodzącego na drogę, gdzie doszło do zdarzenia. Widziały pożar, karetkę i Policję. Nie były świadome, że zginął tam ich ojciec.

Do czasu śmierci ojca powodowie rozwijali się prawidłowo, nie odstawali pod względem psychicznym i fizycznym od rówieśników.

Po śmierci P. D. zachowanie powodów uległo zmianie. Matka powodów nie informowała dzieci ze szczegółami o przebiegu zdarzenia, a małoletni dowiedzieli się o tym od kolegów i koleżanek ze szkoły. Od tego czasu powodowie nie chcą chodzić do szkoły. Po śmierci ojca O. zamknęła się w sobie, niewiele o sobie opowiada, ma słabsze kontakty z dziećmi w szkole. W przeciągu 8 miesięcy po wypadku przytyła 10 kg. Leczy się w poradni chorób metabolicznych. Przez pierwszy miesiąc po pogrzebie moczyła się w nocy, natomiast powód D. D. do tej pory nie chce spać sam. Chłopiec szuka uzasadnienia śmierci ojca, pyta, dlaczego zdarzyło się to akurat jego ojcu.

Po śmierci ojca na powodów spadł kolejny cios – tydzień później zmarł ich dziadek, a w trakcie trwania postępowania sądowego pradziadek. Dzieciom trudno pogodzić się ze śmiercią, ponieważ cały czas tracą kogoś bliskiego.

Konfrontacja powodów z nagłą, tragiczną śmiercią bliskiej osoby wywołała nadmierną koncentrację uwagi dzieci na sytuacji związanej z umieraniem, wypadkami i śmiercią. Prowadzi to do utraty poczucia bezpieczeństwa emocjonalnego, przewidywalności świata, w tym lęk o opiekunów, poczucie nazbyt szybkiej „dorosłości”, konieczności radzenia sobie. Niejednoznaczny przebieg zdarzenia z dnia 26 września 2010 r., często błędne interpretacje płynące ze strony otoczenia, pogłębiają u powodów stan chaosu, niepokoju, zakłócają przebieg i wydłużają czas trwania

procesu osławiania się ze stratą. Reakcje lokalnej społeczności wywołują u nich poczucie napiętnowania i narażają na dodatkowy stres.

U powodów występuje nasilenie reakcji rywalizacyjnych o uczucia żyjącego rodzica.

D. D. tłumi i blokuje trudne emocje. Chłopiec przyjął postawę opisywaną jako dziecko-bohater. Nie chce obciążać swoimi trudnościami innych, troszczy się o siostrę. Mechanizm ten to forma nieświadomej psychicznej obrony siebie poprzez skierowanie uczuć i przeżyć na inne obszary. Stanowi to poważne ryzyko dla dalszego harmonijnego rozwoju społeczno-emocjonalnego powoda.

Problemy metaboliczne i zwiększenie masy ciała u powódki O. D. należy rozumieć jako skutek silnego stresu i przejaw zaburzeń emocjonalnych o charakterze depresyjnym. Zwiększenie apetytu u dziewczynki staje się sposobem na redukcję napięcia emocjonalnego oraz kompensację utraty poczucia bezpieczeństwa.

Po śmierci P. D., decyzją z dnia 27 października 2010 r., odmówiono wypłaty świadczenia z funduszu alimentacyjnego z uwagi na śmierć osoby zobowiązanej do alimentacji.

Potrzeby materialne powodów od czasu ustalenia ich w wyroku rozwodowym w 2007 r. zwiększyły się. Aktualnie stanowią one wydatek rzędu 800 zł. miesięcznie i składają się na nie przede wszystkim koszty wyżywienia, ubrań i przyborów szkolnych. Dieta powódki, składająca się z pełnoziarnistego pieczywa, chudych wędlin i mięsa, jogurtów o mniejszej zawartości tłuszczu, warzyw i owoców, z wykluczeniem bananów, orzechów, winogron, generuje dodatkowe koszty.

Matka powodów – G. D. aktualnie nie pracuje. Pobiera zasiłek dla osób bezrobotnych w wysokości 400 zł. miesięcznie. Otrzymuje zasiłek rodzinny w kwocie 91 zł na każde dziecko i zasiłek z tytułu samotnego wychowywania dziecka w wysokości 170 zł na każde dziecko. Od pozwanego Towarzystwa ubezpieczeniowego powodowie otrzymują rentę alimentacyjną w wysokości po 180 zł. miesięcznie. Powodowie wraz z matką zamieszkują na nieruchomości należącej do rodziców dziadków ze strony matki. G. D. partycypuje w utrzymaniu domu. Rocznie kupuje około 2 tony węgla (1.500 zł.), za drewno płaci około 400 zł., opłata za energię to około 125 zł. miesięcznie, a za wodę 40 zł. miesięcznie.

W oparciu o poczynione ustalenia Sąd Okręgowy uznał, że powództwo zasługuje na uwzględnienie co do zasady.

Pozwane (...) S.A. z siedzibą w W. nie kwestionowało, iż ponosi odpowiedzialność w ramach ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej sprawcy szkody, na podstawie art. 34 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. nr 124, poz. 1152 ze zm.) w zw. z art. 436 § 1 i art. 435 § 1 k.c. z uwagi na zawartą ze sprawcą wypadku umowę ubezpieczenia. Pozwane Towarzystwo podnosiło jednak, że wypłacone w trakcie postępowania likwidacyjnego kwoty – po 10.000 zł tytułem zadośćuczynienia oraz po 180 zł miesięcznie tytułem renty alimentacyjnej, wyczerpują wszelkie roszczenia powodów.

Odwołując się do treści art. 446 § 2 k.c. Sąd Okręgowy wskazał, że na zmarłym P. D. ciążył względem powodów obowiązek alimentacyjny. Jego wysokość została ustalona wyrokiem Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 11 października 2007 r. wydanym w sprawie I C 2136/07, na poziomie po 350 zł. miesięcznie. P. D. nie realizował swojego obowiązku i nie płacił na rzecz małoletnich alimentów jednak w innym zakresie uczestniczył finansowo w ich utrzymaniu – czy to przez dokonywanie zakupów ubrań, wyprawek do szkoły, czy przez okolicznościowe paczki. Zdaniem Sądu Okręgowego nie ma znaczenia, dla zasądzenia renty obligatoryjnej okoliczność, że zmarły nie wypełniał obowiązku alimentacyjnego.

Matka powodów G. D. podniosła, że od czasu wyroku rozwodowego, potrzeby małoletnich uległy zmianie i aktualnie wynoszą 2.000zł.

Zgodnie z cytowanym art. 446§2 k.c. rentę oblicza się stosownie do potrzeb małoletniego i możliwości majątkowych zmarłego. Sąd uznał, iż od października 2007 r., potrzeby małoletnich zwiększyły się. Wynika to z jednej strony z ich

wieku (wówczas mieli 5 i 4 lata, aktualnie 10 i 9 lat), ale także z konieczności stosowania diety przez małoletnią O. D.. Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że koszty utrzymania powodów przedstawione przez ich matkę G. D. są nieco wygórowane. Biorąc pod uwagę doświadczenie życiowe, jak również poziom ich życia, a zatem dochody matki, jak również sytuację majątkową P. D. przed śmiercią, uznał, że potrzeby każdego z powodów zamykają się kwotą po 800 zł. miesięcznie.

Poza usprawiedliwionymi kosztami utrzymania uprawnionych do alimentacji, wysokość renty zależy od możliwości zarobkowych osoby zobowiązanej. P. D. pracował jako robotnik budowlany i wykończeniowy. Z tego tytułu w sezonie od wiosny do jesieni był w stanie uzyskać dochody rzędu 3.000-4.000 zł. miesięcznie. W takiej sytuacji Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że alimenty w wysokości 500 zł. są adekwatne do potrzeb powodów i możliwości zarobkowych i majątkowych P. D., jakie miał bezpośrednio przed śmiercią. Biorąc pod uwagę fakt, że pozwany wypłaca powodom rentę w wysokości po 180 zł., a z pomocy społecznej otrzymują świadczenie w wysokości 170 zł. (a więc suma tych świadczeń wynosi 350 zł.), pozostałe 150 zł. winien płacić pozwany od października 2010 r., co znalazło wyraz w zasądzonych kwotach w punkcie I podpunkty 3-22 oraz punkcie III podpunkty 3-22 wyroku.

W okresie następującym po wydaniu wyroku, a zatem od momentu, gdy odpadł po stronie pozwanego obowiązek wyrównania kwot renty od zdarzenia do wyroku, pozwany winien płacić 330 zł., co stanowi różnicę między ustaloną rentą w wysokości 500 zł., a otrzymywanym z pomocy społecznej świadczeniem w wysokości 170 zł. miesięcznie, co uzasadnia rozstrzygnięcie z punktu I podpunkt 23 wyroku oraz punktu III podpunkt 23.

Zgodnie z art. 446§3 k.c. Sąd może ponadto przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego stosowne odszkodowanie, jeżeli wskutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej.

Dalej Sąd Okręgowy wskazując na treść oraz wykładnię art. 446 § 3 k.c. uznał żądania powodów w zakresie odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia ich sytuacji życiowej po śmierci ojca P. D. za częściowo uzasadnione. Poza sferą emocjonalną utrata ojca w tak młodym wieku, będzie bowiem miała wpływ na sferę materialną, albowiem nie będą mogli powodowie oczekiwać wsparcia finansowego ze strony ojca jak również doznają straty w szerokiej, aczkolwiek trudnej do zdefiniowania, płaszczyźnie, wynikającej w ogromnej roli ojca w życiu dzieci.

Uwzględniając powyższe okoliczności, Sąd pierwszej instancji ocenił z mocy art. 322 k.p.c., że odpowiednią kwotą dla powodów będzie odszkodowanie w wysokości po 15.000 zł.

Za uzasadnione, co do zasady, Sąd Okręgowy uznał także żądanie powodów wynikające z art. 446 § 4 k.c. i odwołał się do wykładni tego przepisu oraz kryteriów ustalania wysokości zadośćuczynienia. Tu istotne były wnioski opinii biegłej psycholog, która podkreśliła, że P. D. miał z dziećmi bardzo dobry kontakt, a jego śmierć w przeżywaniu powodów ma taką samą siłę, jak gdyby utracili ojca obecnego w ich życiu rodzinnym. Rozwód pomiędzy ich rodzicami nie wpłynął na postrzeganie ojca i nie stanowi elementu łagodzącego jego stratę, albowiem O. i D. D. utrzymywali pozytywne relacje z ojcem, posiadają pozytywny wizerunek jego osoby, doświadczają uczuć tęsknoty, niepokoju, lęku, poczucia niesprawiedliwości, braku zrozumienia i pogodzenia się z zaistniałą sytuacją.

Konfrontacja powodów z nagłą, tragiczną śmiercią bliskiej osoby wywołała nadmierną koncentrację uwagi dzieci na sytuacji związanej z umieraniem, wypadkami i śmiercią co prowadzi do utraty poczucia bezpieczeństwa emocjonalnego. Biegła wskazała, że u powodów występuje wysokie prawdopodobieństwo nawrotu nasilonych objawów w przyszłości, zwłaszcza w sytuacjach szeroko rozumianej utraty, wysokie ryzyko doświadczania trudności większych niż u innych osób w podobnej sytuacji w momencie dorastania, nadmierny lęk w relacjach. Zgodnie z wnioskami opinii, powodowie mogą bardzo intensywnie poszukiwać kontaktu z mężczyzną, oboje są w wieku, w którym bardzo ważna jest osoba „dobry wzorzec” dla płci męskiej i żeńskiej. Utrata wzorca męskiego i brak w najbliższym otoczeniu kogoś, kto mógłby wypełnić tę przestrzeń, niesie zwiększone ryzyko poszukiwań w zróżnicowanym środowisku, także niekorzystnym, pozornie tylko dającym akceptację. W związku z tym, powodowie wymagają i wymagać będą zwiększonej uwagi na to, w jakich środowiskach będą tych wzorców poszukiwały.

Wskazane jest, by powodowie otrzymali pomoc w postaci terapii psychologicznej w celu wspierania rozwoju i regulacji doświadczanych uczuć.

Powodowie, pomimo że od śmierci ojca upłynęło niemal dwa lata, nie przeszły jeszcze procesu żałoby. Przybranie na wadze O. D. ma prawdopodobnie podłoże emocjonalne i wiele wskazuje, że jest to objaw depresji dziecięcej. Natomiast D. D. sprawia wrażenie dziecka tłumiącego uczucia, może mieć trudności z emocjonalnym przeżywaniem bolesnych uczuć, nastąpiło u niego ich zablokowanie, co jest charakterystycznym objawem tzw. patologicznej żałoby.

Wskazując na powyższe oraz na to, że zadośćuczynienie ma przedstawiać wymiennie odczuwalną wartość ekonomiczną, Sąd Okręgowy uznał, iż adekwatnym z punktu widzenia doświadczenia życiowego zadośćuczynieniem dla powodów będą kwoty po 90.000 zł. ponad 10.000 zł. wypłacone im przez pozwanego.

W pozostałym zakresie, a zatem w zakresie odszkodowania ponad 15.000 zł. i zadośćuczynienia ponad 90.000 zł., żądania jako wygórowane zostały oddalone.

O odsetkach od zasądzonych kwot rent w punkcie I podpunkty 3-23 i punkcie III podpunkty 3-23 orzekł Sąd Okręgowy w oparciu o art. 481 kc, a o kosztach zgodnie z art. 113 u.k.s.c. w zw. z art. 100 k.p.c.

Strona pozwana wniosła apelację od tego wyroku w części zasądzonej na rzecz powodów odszkodowania po 15 000 zł (pkt I ppkt 1; pkt III ppkt 1); zadośćuczynienia ponad kwoty po 60 000 zł (pkt I ppkt 2; pkt III ppkt 2); renty po 150 zł (pkt I ppkt 3 – 22; pkt III ppkt 3 – 22); oraz renty ponad kwotę 180 zł (pkt I ppkt 23; pkt III ppkt 23); oraz koszty zasądzone na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Kielcach w wysokości 11 286 zł.

Pozwane (...) S.A. zarzuciło:

- naruszenie przepisów prawa materialnego tj. art. 446 § 3 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że wskutek śmierci P. D. u powodów nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej; art. 446 § 4 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że odpowiednią w rozumieniu tego przepisu, sumą zabezpieczenia za doznaną przez powodów krzywdę wskutek śmierci P. D. jest kwota 100 000 zł;

- naruszenie prawa procesowego – art. 233 k.p.c. poprzez nie rozważenie wszechstronnie zgromadzonego materiału dowodowego co doprowadziło Sąd Okręgowy do zasądzenia nadmiernego zadośćuczynienia, oraz odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej powodów;

- sprzeczność istotnych ustaleń z treścią zgromadzonego materiału dowodowego i przyjęcie wbrew zgromadzonemu materiałowi dowodowemu, że potrzeby powodów zamykają się kwotą po 800 zł miesięcznie i w tej kwocie winny być zaspokojone, zaś sytuacja majątkowa P. D. pozwalała na ich pokrycie po 500 zł na każdego z powodów, gdy zgromadzony materiał wskazuje, że sytuacja majątkowa P. D. i G. D. wykluczała by mogli przeznaczać na potrzeby dzieci kwotę 1 600 zł.

Wskazując na powyższe zarzuty strona pozwana wniosła o zmianę wyroku w zaskarżonej części i oddalenie powództwa w tym zakresie oraz zasądzenie od powodów na jej rzecz kosztów procesu za obie instancje.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja strony pozwanej (...) S.A. jest uzasadniona w części.

Ponieważ podniesione w niej zostały zarzuty dotyczące naruszenia przepisów prawa procesowego jak i materialnego w pierwszej kolejności należy odnieść się do tych pierwszych bowiem tylko właściwie ustalony stan faktyczny daje możliwość rozważenia czy doszło też do niewłaściwego zastosowania wskazanych w apelacji przepisów Kodeksu cywilnego.

Strona pozwana zarzuciła naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. jednak nie określiła konkretnie na czym miałyby polegać przekroczenie granicy swobodnej oceny dowodów przez Sąd Okręgowy, poprzestając na ogólnikowym stwierdzeniu

jakoby nie doszło do wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego. Tu wypada zwrócić uwagę na utrwalony pogląd, zgodnie z którym skuteczne przedstawienie zarzutu naruszenia przez sąd art. 233 k.p.c. wymaga wykazania, że sąd uchybił zasadom logicznego rozumowania, lub doświadczenia życiowego, to bowiem jedynie może być przeciwstawione uprawnieniu sądu do dokonania swobodnej oceny dowodów. Nie jest natomiast wystarczające przekonanie strony o innej niż przyjął wadze (doniosłości) poszczególnych dowodów i ich odmiennej ocenie niż ocena sądu (tak Sąd Najwyższy w orzeczeniach z dnia 6 listopada 1998 r., II CKN 4/98; z 10 kwietnia 2000 r., V CKN 17/2000, OSNC 2000, nr 10, poz. 189 i z 5 sierpnia 1999 r., II UKN 76/99, OSNAPiUS 2000, nr 19, poz. 732).

Zarzutów o takim charakterze brak jest w apelacji, a jeżeli przeanalizuje się uzasadnienie odnoszące się do naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. to dojść należy do wniosku, że w istocie strona pozwana kwestionuje zasadność przyznania odszkodowania oraz wysokość zadośćuczynienia – czyli odnosi się do wykładni i zastosowania art. 446 § 3 i 4 k.c.

Chybiony jest także zarzut sprzeczności istotnych ustaleń z treścią zgromadzonego materiału dowodowego przez przyjęcie, wbrew zgromadzonemu materiałowi dowodowemu, że potrzeby powodów zamykają się kwotą po 800 zł miesięcznie. Założenie dotyczące takiego poziomu potrzeb małoletnich powodów znalazło dokonane przez Sąd Okręgowy w oparciu o doświadczenie życiowe, poziom życia małoletnich wynikający z dochodów matki, jak również sytuacji majątkowej P. D. przed śmiercią. Z ustaleniem tym można byłoby polemizować jednak jak zostanie to wyjaśnione w dalszej części nie miało ono wpływu na poziom świadczeń rentowych zasądzonych zaskarżonym wyrokiem.

Tu warto też zauważyć, że strona pozwana kwestionując to ustalenie nie podniosła zarzutu naruszenia art. 446 § 2 k.c. co wskazuje na niekonsekwentną postawę apelującego.

Poczynione uwagi dają podstawę do stwierdzenia, że ustalony przez Sąd Okręgowy stan faktyczny został przyjęty przez Sąd Apelacyjny tyle, że częściowo wyprowadzone z niego zostały odmienne wnioski co do zastosowania art. 446 § 2, 3, 4 k.c.

Odnosząc się do zarzutów dotyczących naruszenia prawa materialnego w pierwszej kolejności rozważyć należy zasadność przyznania odszkodowania w oparciu o art. 446 § 3 k.p.c.

Odszkodowanie przewidziane tym przepisem obejmuje szkody, które nie ulegają uwzględnieniu przy zasądzeniu renty. Są to szeroko pojęte szkody majątkowe, często nieuchwytnie lub trudne do obliczenia, prowadzące do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej osoby najbliższej. Nie podlegają natomiast wynagrodzeniu pieniężnemu same cierpienia moralne będące następstwem śmierci poszkodowanego (uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 26 października 1970 r., III PZP 22/70, OSNCP 1971, nr 7 – 8, poz. 120). Natomiast w ramach znacznego pogorszenia sytuacji życiowej najbliższych członków rodziny w rozumieniu § 3 art. 446 k.c. nie mieszczą się wszelkie możliwe szkody majątkowe pozostające w związku przyczynowym ze śmiercią poszkodowanego. Najbliższy członek rodziny zmarłego nie może przeto dochodzić wynagrodzenia takich szkód na podstawie art. 446 § 3 k.c. (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 10 marca 1969 r., I CR 26/69, Biul. Inf. SN 1969, nr 9, poz. 147).

Z taką sytuacją mamy do czynienia w niniejszej sprawie bowiem powodowie doznali pewnej szkody majątkowej ale nie doszło po ich stronie do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej w związku ze śmiercią ojca. P. D. nie mieszkał z dziećmi od 2007 r., codzienną pieczę i starania o ich wychowanie sprawuje matka powodów, z którą zamieszkują zgodnie z wyrokiem rozwodowym z dnia 11 października 2007 r. Okazjonalne prezenty i sporadyczne, z częstotliwością około raz w miesiącu spotkania z ojcem nie mogą być przełożone na sferę materialną w rozumieniu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej. Natomiast dają możliwość poczynienia ustaleń dotyczących więzi emocjonalnych i przeżyć związanych z utratą ojca. Poza kwestią alimentacji brak jest w niniejszej sprawie podstaw do przyjęcia, że obecna sytuacja majątkowa powodów uległa pogorszeniu.

Oczywiście dla przyznania renty z art. 446 § 2 k.c. niewywiązywanie się z obowiązku alimentacyjnego przez P. D. za życia nie ma znaczenia ale musi rzutować na ocenę czy doszło do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej powodów. Przy prezentowanej przez ojca powodów postawie co do wypełniania obowiązku nałożonego wspomnianym wyrokiem

rozwodowym trudno przyjąć, że znacznie przyczyniał się do zapewnienia dzieciom odpowiedniego poziomu życia. Nie zostało też wykazane by w przedstawionych realiach istniała realna możliwość polepszenia warunków życiowych powodów na skutek działań jakie miałyby podjąć ich ojciec.

Wszystko do, w ocenie Sądu Apelacyjnego prowadzi do wniosku, że nie doszło po stronie powodów do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej wskutek śmierci ich ojca, w rozumieniu art. 446 § 3 k.c., a więc brak jest podstaw do zasądzenia odszkodowania w oparciu o powołany przepis.

Odnosząc się do wysokości zadośćuczynienia z art. 446 § 4 k.c. wskazać należy, że przepis ten stanowi realizację postulatu przyznania najbliższym członkom rodziny osoby zmarłej w wyniku czynu niedozwolonego zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, a więc za szkodę niemajątkową, w odróżnieniu od przysługującego im na podstawie art. 446 § 3 k.c. odszkodowania za znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej, a więc za szkodę majątkową. Prawidłowa wykładnia art. 446 § 4 k.c. wymaga zatem podkreślenia, że roszczenie oparte na tym przepisie jest rodzajowo i normatywnie odmienne od roszczenia zmierzającego do naprawienia szkody majątkowej, opartego na art. 446 § 3 k.c. (por. między innymi wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 października 2009 r., I PK 97/09, niepubl.).

Zadośćuczynienie przewidziane w art. 446 § 4 k.c. nie jest zależne od pogorszenia sytuacji materialnej osoby uprawnionej i poniesienia szkody majątkowej, a jego celem jest kompensacja doznanej krzywdy, a więc złagodzenie cierpienia psychicznego wywołanego śmiercią osoby najbliższej i pomoc pokrzywdzonemu w dostosowaniu się do zmienionej w związku z tym jego sytuacji.

W literaturze i orzecznictwie wskazuje się, że na rozmiar krzywdy, o której mowa w art. 446 § 4 k.c., mają wpływ przede wszystkim: wstrząs psychiczny i cierpienia moralne wywołane śmiercią osoby bliskiej, poczucie osamotnienia i pustki po jej śmierci, rodzaj i intensywność więzi łączącej pokrzywdzonego ze zmarłym, rola w rodzinie pełniona przez osobę zmarłą, wystąpienie zaburzeń będących skutkiem śmierci osoby bliskiej, stopień w jakim pokrzywdzony będzie umiał odnieść się do jej zaakceptowania, wiek pokrzywdzonego (między innymi wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 279/10, niepubl.).

Niewątpliwie krzywdę doznaną w wyniku śmierci osoby bliskiej bardzo trudno ocenić i wyrazić w formie pieniężnej. Jak podkreśla się w literaturze i orzecznictwie każdy przypadek powinien być traktowany indywidualnie z uwzględnieniem wszystkich okoliczności sprawy, przy czym ocena ta powinna opierać się na kryteriach obiektywnych, a nie na wyłącznie subiektywnych odczuciach poszkodowanego. Należy przy tym zaznaczyć, że zadośćuczynienie przewidziane w art. 446 § 4 k.c. jest odzwierciedleniem w formie pieniężnej rozmiaru krzywdy, która nie zależy od statusu materialnego pokrzywdzonego. Jedynie zatem rozmiar zadośćuczynienia może być odnoszony do stopy życiowej społeczeństwa, która pośrednio może rzutować na jego umiarkowany wymiar i to w zasadzie bez względu na status społeczny i materialny pokrzywdzonego. Przesłanka „przeciętnej stopy życiowej” społeczeństwa ma więc charakter uzupełniający i ogranicza wysokość zadośćuczynienia tak, by jego przyznanie nie prowadziło do wzbogacenia osoby uprawnionej, nie może jednak pozbawiać zadośćuczynienia jego zasadniczej funkcji kompensacyjnej i eliminować innych czynników kształtujących jego rozmiar (por. między innymi wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 września 2002 r., IV CKN 1266/00; z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 279/10; z dnia 10 maja 2012 r., IV CSK 416/11, Lex nr 1212823).

Biorąc wszystkie te wskazania oraz okoliczności niniejszej sprawy stwierdzić należy, że oceniając według kryteriów obiektywnych, krzywda wywołana śmiercią P. D. – ojca małoletnich powodów jest niewątpliwie dotkliwa. Trzeba jednak uwzględnić fakt ich oddzielnego zamieszkiwania przez 3 lata poprzedzające śmierć P. D., oraz sprawowanie codziennej, stałej pieczy nad wychowaniem małoletnich powodów przez matkę a nie ojca, który miał jedynie kontakt z dziećmi średnio raz w miesiącu. To prowadzić musi do wniosku, że ojciec powodów niewątpliwie nie pełnił dominującej roli w rodzinie powodów. Z tych wszystkich względów w ocenie Sądu Apelacyjnego odpowiednim zadośćuczynieniem dla powodów będą kwoty w wysokości po 80 000 zł, a ponieważ strona pozwana wypłaciła, w ramach likwidacji szkody po 10 000 zł do zasądzenia pozostały kwoty po 70 000 zł i do takiej wysokości zostało obniżone zadośćuczynienie z art. 446 § 4 k.c. zasądzone zaskarżonym wyrokiem.

Jeśli zaś chodzi o zasądzone na rzecz powodów renty to zauważyć trzeba, że przepis art. 446 § 2 k.c. przewiduje dwie przesłanki określenia wysokości renty dla osoby uprawnionej: jej potrzeby oraz możliwości zarobkowe i majątkowe zmarłego. Ponieważ pierwsza przesłanka nie została niczym ograniczona, przeciwnie niż podobna przesłanka przewidziana w art. 135 k.r.o., może ona obejmować wszystkie potrzeby uprawnionego, których został pozbawiony w wyniku czynu niedozwolonego, rzeczywiście zaspokajane przez zmarłego, a nie tylko potrzeby „usprawiedliwione”. Jednakże wysokość należnej na podstawie art. 446 § 2 k.c. renty alimentacyjnej została ograniczona przez wprowadzenie drugiej przesłanki w postaci „możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego”, które determinują wysokość renty, a więc jednocześnie determinują zakres potrzeb uprawnionego, które mogą być zaspokojone przez zasądzenie takiej renty. Renta ta może być zatem wyższa niż alimenty przewidziane w art. 135 k.r.o. jednakże nie może być wyższa niż usprawiedliwiona możliwościami zarobkowymi i majątkowymi zmarłego (por. między innymi wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2008 r., III CSK 386/07, niepubl.; z dnia 10 maja 2012 r., IV CSK 416/11, Lex nr 1212823).

Powoływanym wyrokiem rozwodowym P. D. zobowiązany został do alimentowania D. D. i O. D. kwotami po 350 zł miesięcznie i niewątpliwie na tym poziomie żądanie zasądzenia rent należy uznać za uzasadnione. Ojciec powodów przed wypadkiem w którym poniósł śmierć nie wywiązywał się z tego obowiązku i brak jest podstaw do przyjęcia, że rzeczywiście zaspokajał bieżące potrzeby dzieci. Do tego nie zostało wykazane by realnie miał możliwości zarobkowe i majątkowe, które pozwoliłyby na partycypowanie w kosztach utrzymania i wychowania dzieci w większym rozmiarze. Dlatego też ustalone kwotowo potrzeby dzieci (na kwoty po 800 zł) nie mogą decydować o wysokości rent jakie winny być wypłacane przez ubezpieczyciela. Mimo takiego stanowiska nie ma podstaw do zmiany wyroku w części zasądzającej renty bowiem nie przekraczają one alimentów ustalonych wyrokiem rozwodowym.

W ocenie Sądu Apelacyjnego przyznane przez Gminny Ośrodek Pomocy (...) w M. świadczenia z tytułu samotnego wychowywania dzieci nie ma charakteru alimentacyjnego i może ulec w każdej chwili zmianie z uwagi na zmianę sytuacji w rodzinie choćby spowodowanej podjęciem pracy przez G. D.. W związku z tym zasiłki te, przyznane na każde z dzieci, jako mające źródło inne a niżeli obowiązek alimentacyjny P. D. nie powinny być zaliczane na poczet renty wynikającej z art. 446 § 2 k.c.

Przy takim założeniu zasądzone renty nie przekraczają 350 zł miesięcznie na każdego z powodów i brak jest podstaw do ich obniżenia zgodnie z wnioskiem apelacji.

Mając powyższe na uwadze orzeczono na podstawie art. 385 k.p.c. oraz art. 386 § 1 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c. uznając, że sytuacja powodów jest szczególnie trudna z uwagi na sytuację życiową i majątkową, które były szeroko omawiane w toku obu instancji. Zasądzone zaś kwoty tytułem zadośćuczynienia nie mogą być obniżane przez nałożenia na powodów obowiązku zwrotu kosztów procesu stronie pozwanej bowiem wpłynęłoby to na ich kompensacyjny charakter.